

tos munkájának, magyarán a történelemben az Egyház folytonosságának a tagadása. Mert a bibliai látás mindig úgy látja Isten Szentlelkének munkáját, ahogy éppen a Heidelbergi Káté mondja: „Hiszem, hogy Isten Fia, világ kezdetétől fogva annak végéig, az egész emberi nemzet-ségből, szent Lelke és Igéje által, az igazi hit egységében magának az örök életre kiválasztott gyülekezetet gyűjt egybe, azt oltalmazza és megtartja; s hiszem, hogy én annak élő tagja vagyok és örökké az is maradok”. (54. kérdés.) Mondja pedig ezt a Heidelbergi Káté a teljes Szentírás alapján és föl is sorol, bizony nemcsak illusztrációképen vagy 20 bibliai ígét. Az Istennek ez az Egyháza, amelyet Ő öröktől fogva a világ végezetéig gyűjt egybe, itt is van a földön, közöttünk is. Akkor is van, amikor még olyan mennyei látást nyert próféta mint Illés, azt gondolja csüggedt órájában, hogy csak maga maradt. Isten látja a 7000 térdet, amely nem haitolt meg a Baálnak. És a magyar református Egyházban különös könyörületből látható jelekben is mutatja az Ő Szentlelkének Krisztus által életet támasztó munkáját. Mikor ez az ébredés a Lélek szabad fúvására a magyar református Egyházon és általa a magyar nép életén megindul, folyik s csak Isten tudja milyen mértékben kifejlődik, nincs világosabb parancsa Istennek, mint éppen az, hogy megkértesse az Ő most itt élő magyar népe, hol szakadtak el a fonalak, hol törte át sok romboló nyomorúság a gátakat s árasztotta el istentelenséggel földünket. A XVI—XVII. század olyan Istentől adott ajándék, hogy egészen balga dolog ilyen kérdést föltenni: „*Ha nem lett volna soha a XVI. és XVII. század, mi akkor is éppúgy hirdethetnénk a megfeszített Krisztust, mint most*”. Mert ez nem igaz. Amit Isten adott, arra mi ne mondjuk azt, hogy nélküle is éppúgy hirdethetnénk... Hirdethetné minden szektás ember, de egészen másképp, mint ahogy nekünk kell hirdetnünk, akiknek ilyen történelmet adott az Isten. „Emlékezzetek meg a ti előljáróitokról, akik szólották néktek az Isten beszédét és figyelmeztvén az ő életük végére, kövessétek hitüket”. Ez semmi ellentétbe nincsen a következő verssel: „Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz”. És pontosan hozzátartozik a még ezután következő vers: „Különböző és idegen tudományok által ne hagyjátok magatokat félrevezetni”. (Zsid. 13.)

Senkire rá nem lehet erőltetni azt, hogy úgy lásson, mint a másik ember. De azt se, hogy amit mi bibliai látásnak ismertünk meg, attól eltérjünk. Istennek teljes alázattal és engedelmességgel megismertük és elismerjük azt a jogát, hogy ítélete alá helyezze pl. a magyar református Egyházat, vagy az egész magyarságot. Sok szorongásunk és sok könyörgésünk keresi az Ő irgalmát. Nekünk is egy Istenünk van és mi is tudjuk, hogy csak Ő az Ur. A XVI. és XVII. századhoz visszamenni pedig éppen azt jelenti, amit Karácsony Sándor előadásában hallottam: „Milyen hatalmas, élő Krisztusuk volt nekik, — miért nincs nekünk?”

Ha magyar ébredésért imádkozunk, bizony ennél hatalmasabb ébresztést nem kaphatnánk Istentől.

Bereczky Albert.

Ébredés és irodalom

V.

Még mindig nem értünk valamit igazán. — Hogy lehet az, hogy a mesélő rábukkant a formára. Nagy dolog volt, szó sincs róla, nem mindenki ért hozzá, de ő megtette, hogy kertelés nélkül őszintén magáról mesélt, miközben a legkisebbik királyfi sorsát mondogatta. De hogy jutott eszébe a legkisebbik királyfi? Hiszen néha nem is ilyen meséről van szó. Petőfi például, mikor felkiált: Mi kék az ég! Mi zöld a föld! legfeljebb a maga életének kék egét és zöld földjét emlegeti olyan meggyőzően, hogy eszembe jut a magam életének ege és földje s jókedvűen bizonykodom, hogy az is akkurat olyankék, meg zöld, akárcsak az övé. De hol van itt a legkisebbik királyfi életének kék ege és zöld földje?

A nagy kételkedésben észre sem vettük talán, de már is feleltünk önmön kérdésünkre mi magunk. *Mi kék az ég! Mi zöld a föld!* — kiált fel a költő s ez a mostani, fölséges, soha nem látott, egyetlenegy ég az ő eddigi életének minden többi egehez képest olyan kék és a föld is eddigi tapasztalatainak és élményeinek földjeihez képest olyan zöld, hogy fel kell kiáltani, hogy milyen kék az egyik és milyen zöld a másik. Ez a felkiáltás az én figyelmemet is ráirányította az ég és föld épen mostani kékségére és zöld voltára és én is egy véleményen vagyok vele: milyen szép kék az egyik, milyen szép zöld a másik. Nem azt mondjuk — mondhatnók, persze, bátran, de hát még sem azt mondjuk, hogy talán soha sem volt az ég ilyen szép kék és a föld ilyen szép zöld, mint épen ma, vagy épen most, csak annyi lett örömforrássá a számunkra, hogy most vált nyilvánvalóvá az egyetemes élet egy egyetemes ténye szemünkben, az nevezetesen, hogy az ég kék, a föld meg zöld. Az életnek ez megint örömszerző formája: a kék ég és a zöld föld. A kék meg az ég, továbbá a zöld meg a föld ki is mennek, össze is csengnek gyönyörűen. Mi kék az ég! Mi zöld a föld! pedig zökkenő nélkül haladnak a végkifejlet felé, mint az élet két alapformája, az ellentét meg a folyamat, tartalom, a változatosság, meg a szabályosság, forma szerint.

Jól van, megmentettük a formát, de még nem feleltünk arra a kérdésre, hogy bukkant rá a mesélő a formára? Akár igazi mesemondó volt a mesélő, akár Petőfi Sándor.

Életének valamennyi eddigi egéről és földjéről beszéltünk az imént. A mesemondó és a mesehallgató életének egéről és földjeiről. A mosti kék és zöld láttára a szempillantás egy milliomodrésze alatt meg kellett képződnie minden égnek és minden földnek, amit egyik is, másik is eddig látott. Nem lehet ezt a szempillantás-töredéket egyébképen jellemezni, mint ezzel a kitéllettel: *intenzív élet árán, egész élet árán, az Élet árán* adatott meg nekik az élmény, hogy az ég kék és a föld zöld, legalább is, mint a valóságos élet formája, kék, illetve zöld. Ez az intenzív, egész, egyetemes, a Pillanat legigazibb lényege szerint *áthatós* pillanat volt. Ha a mesélő és mesehallgató ebben a pillanatban egész

életükkel lettek volna áhíthatosak, nem csak szívökben, tehát érzelmeik hőfokát illetően, azt mondanám róluk, vallásosak voltak ebben a pillanatban. Nem, nem vallásosak voltak, nem Istenre irányult egész valójuk, csak a szívök dobant meg, tehát érzelmeik világuk irányult a formára. Költők voltak. Művész az aktív és közönség a passzív költő. Nem az egyetemes élet tárlkozott ki előttük, de igenis övék lett az egyetemes élet formája. A formára tehát azok az emberek bukkanhatnak rá, akiknek a szívök áhíthatos hőfokon telített érzelmmel.

Mondanunk sem kell, hogy nem minden költő műve ilyen. Vannak fűzapoéták is. Ezek hazudják azt, hogy áhitattal teli a szívök. És nem is minden tagja a közönségnek áhíthatos. Vannak műértetlen műélvezők, akik szintűgy csak mimelik az áhitatot, voltaképpen nagyon is józan, száraz, szikkadt szívűek. Vannak siketek és vakok mindkét félen. Vannak aztán másod-, harmadrendű, Isten tudja hányadrendű költők, s ugyanolyan értékű közönség. Ezek mind egymásnak vannak rendelve. A hazug a hazugnak örül, a siket a siket kegyeit hajhássza, a másodrendű költő közönsége csupa másodrendű műélvező. Könnyű őket rajtakapni mind.

Honnan ismerzik meg az áhíthatos és a hazugszívű művészet?

Minden hazugság — botlik. A hazug művész irodalmi remeke, a hazug vers is botlik minden formai elemében. Már megjelenésének formájában, az idő mulatásában is botladozik. Nem megy ki, nem cseng össze egyfelől, nem folyik természetesen a végkifejlet felé. Van úgy, hogy a hazug tudatosan hazudik, ilyenkor az a baj, hogy gyanúsán kinyalt az eleganciája a vers megjelenési formájának: nagyon is cseng-bong, szerföltött mechanikusan lejt. Érti az embert, hogy külön szalad a jámbus és külön haladnak a szavak, külön cseng össze a rím és külön — felejtettek el a végtelenből jövő és ismét csak a végtelenbe haladó szavak egy pillanatra összetalálkozni az egybecsendülő hangok aktualitásából. A szóképek és hasonlatok egymást ütlik. A mesének nem hisz az ember, megérzi rajta, hogy a mesélő önkényéből gérálja formának magát, az életnek az igazi formája nem ilyen, nem a tudatosság, sokszor egyenesen a rosszindulat. Az áhíthat hiányzik belőle s áhíthat nélkül nem jelentkezhetnek a legmagasabbrendű ajándékok, az érzelme számára tehát a forma sem jelentkezhetik.

Légáruzkodóbb módon magában a vallásosságban jelentkezik az áhíthat hiánya. Még a művészetben sem olyan könnyű rajtakapni a forma álsága miatt a hazug alkotót, mint amilyen egyszerűre lelepleződik a vallásos áhíthat hiánya miatt a farizeus lélek. Azért van ez így, mert a vallás formában is legmagasabb hőfokú, áhíthatos forma.

Aki Isten közelébe kerül, annak egész magatartásában a forma változik meg leghamarabb. Más lesz a hangja, gyermetes, reszkető, szinte éneklő, a köznapi használatból ismert színe a felismerhetetlenségig módosul. Más a ruhája. Még a protestáns papok sem mernék, nem

szoktak világos utcai ruhában oltár elé állni, szószékre felmenni. Mások a gesztusai, mimikája. Lehajtja a fejét, lecsukja a szemét az ember, imára kulcsolódik a keze, térdre hull, áldást oszti egész kiterjesztett karjával, teste meggörnyed, dereka alázatosan megszegik. Mások a kifejezései az áhíthatos embernek, egy-egy „világibb”, pláne drasztikusabb, vagy épenséggel „jasszos” kitétel fizikai kint okoz egyházi beszéd, elő- vagy utóimádság közben. Bizonyos megkövesedett kitétel nem is lehetne neki másképpen mondani, legyen az maga az Uri imádság, vagy egyéb bibliai idézet, vagy évtizedek óta meggyökösödött szólam, mindegy micsoda.

Vallásos emberek társaságában ezek a formák annyira lényegesek, hogy használatuk kötelező. De éppen azért, mert a vallásos ember érzelmileg is, de egész lelkéből az áhíthat legfelsőbb hőfokában él, azonnal felfedezi, ha a másik ember — nem vallásos, csupán imitálja a vallásosságot. Nem képes rezonálni a hamis hangra, lelkének hangvillája nem rezeget, ha a megütött hang áhíthatossági rezgésszáma nem annyi, amennyinek hazudja magát.

De éppen azért, mert a vallásos életnek az érzelmi oldala kultikusan formákban jelentkezik, talán az élet egyetlen más vonatkozásában nincs úgy elburjánozva a hamis formák tenyészete, mint éppen a templomok körül. Hát még ha a vallásosságnak történetesen éppen konjunktuurája van. A vallásos élet folytonosan „üzemben” van, olyan korokban is, amelyek nem nevezhetők különösen áhíthatosoknak. Ilyenkor nagy tömegben, szinte futószalagon gyártják a vallásos művészettermékeket, már csak azért is, mert a hazug formák kérészetűek, hamar megúnják őket, hamar kimennek a divatból, hamar új anyagra van sürgős szükség.

Kérdezzük hát meg közösségi életünk folyamán a vallásos adottságaitól is: vajjon igazán van-e az irodalomnak, mikor eseng az ébredésért.

(Folyt. köv.)

Karácsony Sándor.

Egyéni és közösségi bűnbánat

Mostanában sok szó esik az egyéni és közösségi bűnbánatról. Imáorákon és vezérfonalakban sokat emlegetik. De az az érzésem van, hogy ebben nem látunk tisztán, valami homály borul az egész kérdésre és zürzavar van körülötte. Próbáljunk most elbeszélgetni felőlük, kérve Isten kegyelmes Lelkét, hogy adjon és áraszon szét ebben a kérdésben is közöttünk világosságot.

Az egyéni bűnbánat kérdése talán világosabb. Így erről kevesebb szót kell ejtenünk. A bűnbánat bennem lévő előfeltétele maga a bűn, az a tény, hogy én bűnt, bűnököt követtem el. A bűnbánat az elkövetett bűnökkel és általában a bűnre való készséggel szemben tanúsított magatartás, mivel értesültem arról, hogy Valaki, aki Törvényt adott, szenvedélyesen, ítéletesen